

sformułowanie szeregu propozycji dotyczących funkcjonowania życia społecznego oraz ułatwienie rozwiązywania konkretnych problemów z nim związanych. Praca A. Jabłońskiego ujawnia szerokość spojrzenia na omawiane problemy, swobodę poruszania się po wielu dziedzinach wiedzy (epistemologii, metodologii, socjologii, filozofii społecznej i etyce), a także umiejętność łączenia różnych punktów widzenia, co pozwala dostrzec mankamenty wielu koncepcji społecznych. Pewnym ograniczeniem pracy jest, być może, brak skorelowania koncepcji społeczno-etycznych Poppera z filozofią klasyczną, co jednak – należy przyznać – nie było celem tej pracy. Zasługuje ona niewątpliwie na lekturę szerokiego grona czytelników interesujących się problematyką życia społecznego ujmowanego w jego różnych sektorach i aspektach.

Ks. Stanisław Kowalczyk
Katedra Filozofii Społecznej KUL

Edward N y c z, *Dorastanie w przestrzeni społeczno-kulturowej miasta przemysłowego. Studium społeczno-pedagogiczne*, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego 2001, ss. 353.

Edward Nycz, adiunkt Katedry Badań na Kulturami Regionalnymi Instytutu Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu w Opolu, wykazuje rozległe zainteresowania badawcze w ramach dwóch kierunków: pedagogiki i socjologii. Śledząc przemiany ogólne, zainteresowany jest przemianami środowiska lokalnego. Należy do niezbyt licznej grupy badaczy w Polsce, którzy długofalowo prowadzą badania we własnym środowisku. Wspecjalizował się w prowadzeniu badań terenowych oraz monograficznie instytucji i problemów społecznych. W tych dziedzinach należy dzisiaj do wybitnych badaczy i autorów w skali krajowej. Świadczy o tym m.in. publikacja książkowa pt. *Kędzierzyn-Koźle. Monografia miasta* (Opole 2001). Ukazuje ona historię i przemiany miasta. Autor wpisuje się nią w nurt badań prowadzonych przez S. Nowakowskiego, B. Jałowieckiego, D. Simonides, R. Rauzińskiego. Może ona stanowić wzorzec do opracowywania monografii innych miast. Poprzedziły ją dwie inne publikacje E. Nycza: *Integracja społeczna w osiedlu miejskim. Socjologiczne studium przypadku na przykładzie osiedla Piasty w Kędzierzynie-Koźlu* (Opole 1992) oraz *Społeczność lokalna wobec zagrożenia i kataklizmu* (Opole 1998). Najnowsza publikacja pt. *Dorastanie w przestrzeni społeczno-kulturowej miasta przemysłowego. Studium socjologiczno-pedagogiczne*. jest typową monografią. Składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, czterech aneksów (tu m.in. podstawowe narzędzie badawcze – kwestionariusz), bibliografii, tabel i wykresów, streszczenia w języku angielskim i niemieckim.

Struktura pracy jest jasna i logiczna, rozdziały pod względem wielkości są względem siebie proporcjonalne, a ich treść odpowiada tytułom.

Dwa pierwsze rozdziały są wprowadzeniem do własnych badań. Doskonale orientują czytelnika w problemach, badaniach i teoriach na temat miasta, młodzieży i tożsamości. Autor wykazuje dobrą ich znajomość. Swobodnie korzysta z bogatej literatury socjologicznej, pedagogicznej i historycznej. Nie pominął ważnych teorii ani też znaczących autorów zajmujących się omawianymi przez siebie zagadnieniami. Umiejętnie, acz skrótowo prezentuje poglądy różnych autorów, przy czym nie unika ich oceny, co świadczy o dojrzałości naukowej i posiadaniu własnych poglądów czy opinii na dany temat (np. s. 95, 101, 102-103). Dobra znajomość literatury przedmiotu badań pozwala Autorowi na bardzo dojrzałą analizę zebranych przez siebie danych empirycznych. Wyprowadzane ze swoich badań stwierdzenia interpretuje w świetle innych badań i teorii socjologicznych. Wykazuje tu dużą umiejętność kojarzenia dobrze opanowanej literatury ze stwierdzeniami wyprowadzanymi z własnych badań.

W rozdziale trzecim Autor formułuje cel swoich badań, stawia hipotezy badawcze, określa metody, techniki i procedury badawcze oraz charakteryzuje środowisko badawcze – miasto Kędzierzyn-Koźle. Czyni to rzeczowo, jasno i zwięźle. Głównym problemem badawczym jest kształtowanie się tożsamości młodzieży maturalnej w realiach społecznych, gospodarczych, kulturalnych, politycznych i ekologicznych średniego miasta, które w stosunkowo szybkim tempie przechodziło procesy industrializacji i integracji. Ten główny problem badawczy dobrze został rozczłonkowany na dwadzieścia bardziej szczegółowych pytań badawczych (s. 112-113), które następnie zostały potraktowane jako wskaźniki i ujęte w pytania kwestionariusza badawczego. Pytaniom problemowym odpowiada trzynaście hipotez. Do ich weryfikacji Autor wykorzystał metodę monograficznych badań terenowych, a materiał badawczy uzyskał różnorodnymi technikami. Podstawowy materiał zebrał techniką ankiety audytoryjnej, rozprawdzonej wśród wszystkich maturzystów w Kędzierzynie-Koźlu w latach 1996 i 1998. Po odrzuceniu niepełnie i błędnie wypełnionych ankiet całościowy materiał do analiz liczył 642 ankiety od ogólnej zbiorowości 707 maturzystów w 1996 r. i 667 ankiet od ogólnej zbiorowości 729 maturzystów w 1998 r. Duży odrzut ankiet świadczy o rzetelności badawczej Autora. Materiał zgromadzony tą drogą Autor dopełnił materiałem zebrany innymi technikami: 18 wywiadów pogłębionych z pedagogami szkolnymi i nauczycielami; 30 wywiadów uzupełniających z uczniami; wypowiedź pisemna maturzystów na temat osobistego postrzegania lokalnej ojczyzny; wypowiedź pisemna o tzw. drugim życiu szkoły; analiza zagadnień „młodzieżowych” w lokalnych mediach; pisemna charakterystyka codzienności dokonana przez badanych; test skojarzeń słów (szkoła, nauczyciel); obserwacja i ocena szkolnego oraz miejskiego grafitti; obserwacja wybranych miejsc spotkań; analiza wybranej dokumentacji szkolnej, instytucji kultury, stowarzyszeń młodzieżowych, organów porządku publicznego, parafii, powiatowego urzędu pracy, urzędu miasta i urzędu powiatowego.

Zastosowanie w badaniach tak różnorodnych technik świadczy o wielkiej rzetelności badawczej Autora, a jednocześnie pozwoliło mu zebrać bogaty materiał do

weryfikacji postawionych hipotez i przeprowadzenia pogłębionej analizy postawionych problemów badawczych.

W kolejnych trzech rozdziałach Autor analizuje zebrany materiał i wyprowadza z tej analizy stwierdzenia oraz interpretuje je w świetle innych badań i literatury ogólnej. Nie będę tych stwierdzeń tutaj przytaczał, jest ich bowiem bardzo wiele. Zaznaczam jedynie, że wiążą się one ściśle z postawionymi uprzednio hipotezami. Interpretując je, Autor wychodzi poza literaturę socjologiczną i pedagogiczną. Sięga do przemyśleń filozofów, teologów, pisarzy i poetów, co znacznie poszerza i pogłębia interpretację stwierdzeń z badań empirycznych i osadza je w antropologii i całościowym dorobku myślowym.

Rozdział ostatni jest rekapitulacją pracy. W porównaniu z poprzednimi rozdziałami jest znacznie krótszy (s. 293-299). Autor dokonuje tu podsumowania swoich analiz i kreśli generalny obraz młodego pokolenia: „Widoczna staje się utrata identyfikacji społecznej i kulturalnej młodzieży” (s. 294). Ucieka ona „od świata wartości dorosłych”, nie akceptuje ich „modelu aktywności”, przyjmuje bierną postawę wobec życia społecznego, politycznego, religijnego, moralnego, co prowadzi do ogólnego zubożenia życia duchowego, a pośrednio i materialnego (s. 294). Młodzież cechuje często dwoistość, a nawet wielość poglądów, i ambiwalencja postaw, np. „jest za formami charakterystycznymi dla kapitalizmu, a jednocześnie opowiada się za państwem opiekuńczym” (s. 296). Ponadto brak jej realizmu, wykazując bowiem generalnie negatywną postawę wobec rzeczywistości i nie mając realnych planów reform tej rzeczywistości, mimo wszystko z optymizmem patrzy w przyszłość (s. 299).

Generalny obraz młodego pokolenia Polaków w średnim mieście wydaje się być typowy dla społeczeństwa polskiego. Jest on negatywny, a negatywność tego obrazu wzmacnia jeszcze to, że badane osoby to maturzyści, którzy w większości zdobędą wyższe wykształcenie i z założenia powinni tworzyć tzw. elitę społeczeństwa. Na kanwie lektury książki E. Nycza budzi się nieodparcie pytanie: Co dla społeczeństwa mogą zrobić osoby z tak negatywnymi wobec niego postawami?

Według opinii Autora postawy młodzieży w ogromnej mierze zależą od przestrzeni życia jednostek, a konkretniej od takich jej elementów jak: szkoła, formy i miejsca spędzania czasu wolnego, aktywność społeczna, grupy rówieśnicze, rodzina (s. 296), organizacje i stowarzyszenia, parafia itp. Chcąc zatem zmieniać obecne postawy młodzieży, należy odpowiednio reformować powyższe sfery życia w tym kierunku, aby kształtowały one osobowości bardziej scalone, o wyraźnej tożsamości kulturowej i społecznej, nastawione bardziej prospołecznie i twórcze. Władze samorządowe i rząd muszą wykazać o nie większą troskę. Takie wnioski praktyczne nasuwają się z lektury książki E. Nycza. Bardzo poszerza ona wiedzę na temat młodego pokolenia w społeczności lokalnej i dostarcza wielu przesłanek do podejmowania reformy w kierunku podnoszenia jakości życia tejże społeczności.

Lektura książki E. Nycza pozostawia jednak pewien niedosyt.

Miasto jako środowisko kształceniowo-wychowawcze jest przedstawione raczej statycznie. Poszczególne jego elementy, omawiane przez Autora, ukazane są raczej jako swoiste tło dla kształtowania postaw maturzystów, mniej zaś jako wyraźne czynniki (zmiennie niezależne) ich kształtowania. Jest to jednak generalna właściwość monografii socjologicznych.

E. Nycz przytacza wiele teorii autorów obcych na temat pokolenia – i dobrze, mógłby jednak więcej miejsca poświęcić autorom rodzimym. Poglądy na temat pokolenia M. Ossowskiej czy N. Assorodobraj są na tyle interesujące, że warto je nie tylko wspomnieć, ale na równi z obcymi, a nawet szerzej, omówić. To samo należy powiedzieć o koncepcji społeczno-ekologicznej opisu młodzieży. Uwzględnianie elementów środowiskowych w wychowaniu było typowe dla polskiej pedagogiki społecznej w okresie międzywojennym (H. Radlińska) i jeszcze wcześniej. Z tej koncepcji wyrastały chociażby tzw. ogródki jordanowskie.

Wyróżnienie postaw „mieć i być” Autor przypisuje E. Mounierowi (s. 234), tymczasem jako pierwszy dokonał tego G. Marcel. Na s. 252 Autor wyróżnia dobra i wartości naturalne. To drugie określenie jest raczej nieprawidłowe, bo sugeruje istnienie wartości sztucznych, a taki podział wartości nie jest przyjęty w literaturze aksjologicznej.

Te drobne nieścisłości nie naruszają wartości pracy E. Nycza. Jego książka jest dobrym przykładem interdyscyplinarnego podejścia badawczego do problemów miasta, młodzieży i tożsamości, z wyraźną dominacją paradygmatu socjologicznego. Ma duże walory koncepcyjne, metodologiczne i interpretacyjne. Autor wykazuje erudycję w dziedzinie wiedzy socjologicznej, dobrą orientację w podejmowanych tematach, zdolność organizowania badań, dostrzega problemy nowe i umiejętnie je formułuje. Nie unika problemów trudnych i zawiłych. To wspaniała lektura dla socjologów, pedagogów, działaczy kultury, duszpasterzy i polityków.

*Leon Dyczewski OFMConv
Katedra Socjologii Kultury KUL*

Reinhard Marx, Helge Wulsdorf, *Christliche Sozialethik. Konturen, Prinzipien, Handlungsfelder*, Paderborn: Bonifacius Verlag 2002, ss. 449.

W ostatnich kilkunastu latach obserwuje się renesans etyki. Rozwój wydarzeń społecznych i gospodarczych na początku obecnego tysiąclecia wydaje się jeszcze wzmagać zapotrzebowanie na nią. Coraz powszechniejsze staje się przekonanie, że współcześnie do prawidłowego funkcjonowania życia społecznego niewystarczająca jest normująca moc prawa i nakładane przez nie sankcje. Również życie gospodarcze wydaje się być niezdolne do właściwego funkcjonowania bez etycznych zachowań jego uczestników. Pokazują to afery gospodarcze zarówno w naszym kraju, jak i te wstrząsające tak silną gospodarką jak północnoamerykańska (afery w firmach Enron, WorldCom). Stąd też praca podejmująca problematykę etyki w różnych obszarach